

Protestul ca form  de participare a societ ţii civile  n dezvoltarea Republicii Moldova

Protest as a form of civil society participation in the development of the Republic of Moldova

Doina BUMBU,
masterand , Academia de Administrare Public 

SUMMARY

Political protest has a long, albeit uncertain, history in the repertoire of political action and the course of political development.

Some analysts have described the protest as a tool used by the politically disenfranchised and frustrated to pressure the government. In contrast, other scholars claim that contemporary protest has become an extension of conventional politics by other means, used by those who are generally active in politics. This article examines the role of protest and civic activism in the Republic of Moldova and reflects the political opportunities to engage in protest activity. People protest not because they are frustrated and excluded from politics, but because they can protest and expect governments to respond to their actions.

Keywords: protest, politics, government, Republic of Moldova.

REZUMAT

Protestul politic are o istorie lung , cu toate c  nesigur ,  n repertoriul acţiunii politice  i cursului de dezvoltare politică.

Unii anali ti au descris protestul ca un instrument utilizat de cei defavorizaţi  i frustraţi politic să facă presiuni asupra guvernării.  n schimb, alţi cercetători susţin că protestul contemporan a devenit o extensiune a politicii conven ionale, prin alte mijloace, utilizate de către cei care sunt, în general, activi în politică. Acest articol examinează rolul protestului  i al activismului civic în Republica Moldova  i reflectă oportunităţile politice de a se angaja în activităţi de protest. Oamenii nu protestează deoarece sunt frustraţi  i excluşi din politică, ci pentru că ei pot protesta  i ei se a teapt  ca guvernarea să răspundă la acţiunile lor.

Cuvinte-cheie: protest, politică, guvernare, Republica Moldova.

Odată cu instaurarea democra iei, elementul central în procesul de luare a deciziei a revenit cetăţenilor, rolul administra iei publice, în ansamblul său, fiind de a-i deservi în mod egal  i impar ial pe toţi, nu doar o parte a lor  i, cu at t mai puţin, pe unii politicieni. Cultura politică, valorile  i ideologia ac ioneaz  substan ial asupra activităţii politice a unei societăţi. Modernizarea

d  na tere  i unei culturi politice, care pune la îndoială autoritatea  i dezvoltă spiritul de autoexprimare  i autodeterminare, care ar schimba clasele politice de la guvernare.

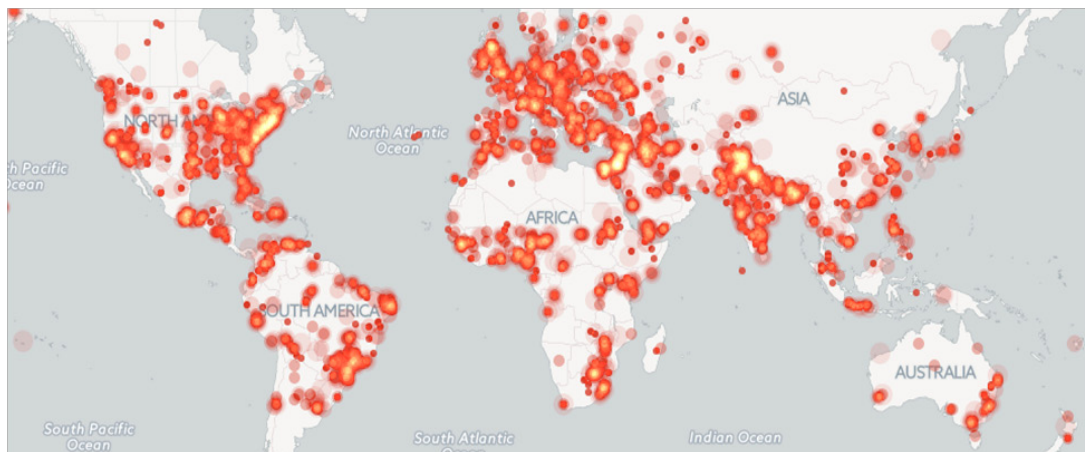
 n contextul crizelor economice  i politice importante, precum  i al sporirii autorităţii parlamentelor, factori ce au favorizat mobilizarea maselor pentru apărarea intereselor personale, protestul sau mi carea socială

devine o formă de manifestare a opiniei publice. Conform datelor pe care le dispune The Global Database of Events, Language, and Tone, în ultimii 36 de ani, în întreaga lume, au avut loc peste 250 de milioane de evenimente precum proteste violente, războaie civile, revoluții și lovituri de stat.

Teoria nemulțumirilor sociale (Grievance theory) susține că insatisfacția stimulează protestul. Unul dintre promotorii acestei teorii, Ted Gurr [14], susține în cartea sa, că factorii care pot conduce la rebeliunile politice sunt: schimbările în economia națională, ratele inflației, deprivarea socială și eco-

Tabelul 1

Proteste globale în ultimii 36 de ani (01.1979-05.2015) // John Beiler

Fr. Chazel (1997, p. 305) definește mișcarea socială ca „o acțiune colectivă de protest și constatare ce urmărește să impună, variabile ca importanță, în structura socială și/sau politică, apelând frecvent, dar nu în mod exclusiv, la mijloacele neinstituționalizate”. Aproape toate definițiile mișcărilor sociale subliniază, în fond, caracterul lor colectiv, de protest sau revendicativ, fiind operațiuni de durată care urmăresc redistribuirea anumitor drepturi sociale, politice sau simbolice - într-un conflict mai mult sau mai puțin deschis cu puterea politică sau elita. [3]

În literatura de specialitate, teoreticienii au manifestat un interes sporit față de condițiile ce declanșează și în care se produce un protest. La întrebarea de ce protestează oamenii, nu există o singură explicație, ci de-a lungul timpului s-au conturat mai multe teorii, iar factorii care declanșează și determină gradul protestului rămân a fi incerti.

nomică pe termen lung. Totodată, Megan Metzger precizează că, deși această teorie oferă o explicație rezonabilă asupra motivelor care stau la baza protestelor, ea nu explică de ce în alte cazuri de nemulțumire, care nu sunt puține la număr, nu se acționează și nu se ajunge la un protest. [9]

O altă teorie, cea a mobilizării resurselor, susține că protestul nu e altceva decât o „politică cu alte mijloace”. [13] Dezvoltarea socioeconomică a unei țări creează un mediu al resurselor ce stimulează apariția protestelor. Astfel, structurile mass-media, educația în masă, urbanizarea sunt factori care determină o creștere a resurselor necesare pentru desfășurarea protestelor. Impactul vădit al tehnologiilor informaționale face ca protestele să fie mai eficiente, prin facilitarea comunicării dintre diferiți indivizi, astfel micșorând șansele de vulnerabilitate în fața opresiunilor venite din partea statului.

Receptivitatea sau vulnerabilitatea sistemului politic la protestele organizate,

absen a sau existen a represiunii, accesul protestatarilor la structurile politice conven ionale  i la organismele decizionale sunt caracteristici ale institu iilor politice, ale statului mai ales, care influen eaz  apari ia mi c rilor sociale.

Meyer vorbe te despre trei variabile care pot influen a probabilitatea ca protestul să se desf  oare:

a) procesul politic închis sau deschis; studiile comparative recente au demonstrat că liberalizarea încurajează apari ia protestelor în sistemele nedemocratice, în timp ce diminuarea deschiderii sistemului politic provoacă proteste în regimurile democratice;

b) poten ialele restric ii asupra protestului;

c) eficien a/ineficien a Guvernului; pe de o parte, cet  enii pot protesta din cauza ineficien ei guvernamentale; pe de altă parte, ei pot protesta în condi iile competen ei guvernamentale, din dorin a de a angaja institu ii care le pot răspunde mai bine nevoilor. [11]

Revendicările noilor mi c ri sociale (teoria noilor mi c ri sociale) [10] urmăresc salvardarea autonomiei personale  i protejarea societății împotriva domina iei din ce în ce mai apăsătoare a sistemului politico-administrativ asupra vie ii de zi cu zi. Fiecare ac iune este reactivă în sensul în care protestează împotriva anumitor structuri existente, dar este  i proactivă,  ntruc t are ca obiectiv transformarea societății în func ie de anumite valori. Participan ii la aceste mi c ri sunt în cele mai multe cazuri exponen ii „noii clase mijlocii”, alcătuită din salaria i educa i, angaja i, mai ales, în sectoare necorporatiste, care militează pentru recuno sterea unor op iuni de alternativă. Pippa Norris define te noile mi c ri, alături de re elele transna ionale de advocacy, ca mecanisme alternative pentru activismul politic. [12]

O ultimă teorie promovează ideea mo-

delului alegerii ra ionale, care sus ine că decizia de a lua parte la un protest este determinată de analiza în termeni de beneficii  i costuri. Cu c t mai mul i indivizi participă, cu at t riscurile asociate participării scad, iar  ansele de succes cresc. Goldstone afirma că evenimentele singulare sau crizele conduc la o schimbare de percep ie  i produc efectul de regrupare în jurul învingătorului. Grupurile ac ioneaz  într-un moment considerat favorabil  i ajung să creadă că schimbările lor pot face diferen a. [8]

O societate fără probleme ar însemna o societate perfectă, însă în realitate această expresie este doar o utopie.  ncep nd cu proclamarea independen ei  i p n  în prezent, Republica Moldova este antrenată într-un proces anevoios, complex  i contradictoriu de trecere de la sistemul autoritar sovietic la un sistem de administra ie publică modern  i efectiv, bazat pe standardele europene  i o rată înaltă de participare a societății civile la procesul decizional.

Conform prevederilor constitu ionale, oricărui cet  ean  i este garantată libertatea g ndirii, a opiniei, precum  i libertatea exprimării în public prin cuv nt, imagine sau prin alt mijloc posibil. [1] Ca cet  eni au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum  i prin reprezentan ii lor, iar în caz de nemul umire în masă, at t Constituția c t  i Legea privind întrunirile prevăd posibilitatea de a organiza  i desf  ura în mod pa nic mitinguri, demonstra ii, manifestări, procesiuni sau orice alte întruniri. [2]

Stereotipurile  i atitudinile tipice perioadei sovietice, c nd statul era omniprezent  i se ocupa de toate, au rămas vii în memoria popula iei. Popula ia a teapt  ca deciziile cele mai importante să vină din partea statului, care trebuie să ofere locuri de muncă, să propună solu ii pentru orice problemă la nivel local, să  mbun   teasc  situa ia economică  i socială în  ar , să intervină c t mai mult în economie etc.

Pentru un stat existența anumitor probleme constituie forța motrice ce contribuie la stimularea dezvoltării durabile. Chiar dacă implică un anumit grad de stres și solicită atenție, problemele impulsionează viața politică și stimulează procesele socioeconomice. Însă problemele implică și costuri, mai ales atunci când soluțiile propuse nu corespund esenței și cauzelor problemelor. De cele mai multe ori, soluțiile propuse pentru probleme nu sunt eficiente.

Spiritul civic și dezacordul în raport cu deciziile guvernamentale se măsoară în funcție de numărul și amploarea protestelor civice. Mișcările sociale sunt o expresie a sentimentelor de teamă și insatisfacție față de societate și un apel pentru schimbarea și soluționarea problemelor. Încercarea de a evolua societatea moldovenească din punctul de vedere al frecvenței sau succesului mișcărilor sociale este vană. Nu din cauza absenței acestor mișcări sociale, ci din cauza lipsei de studii dedicate acestei categorii de fenomene în Republica Moldova, dar și a culturii politice și juridice slab dezvoltate în rândul cetățenilor.

Schimbarea culturii politice și evoluția de la o cultură politică de tip parohial, supusă tradițiilor locale, către o cultură civică este un proces îndelungat. De la independență, până în prezent, Republica Moldova a fost zbuciumată de o serie de proteste dintre care cele mai cu renume au avut loc în iarna-primăvara anului 2002, aprilie 2009 și cele mai actuale din 2015-2016.

Proteste de la Chișinău din iarna-primăvara anului 2002 au izbucnit ca urmare a deciziilor controversate ale guvernării comuniste din Republica Moldova cu privire la sprijinirea moldovenismului, limbii moldovenești, introducerea cursului de Istorie a Moldovei, în detrimentul Istoriei Românilor, și includerea limbii ruse ca obiect de studiu în școli. Acțiunile de protest au fost inițiate de un grup parlamentar. Analizând acest protest prin prisma teoriilor expuse mai sus, remarcăm o trezire a conștiinței naționale,

o dorință de schimbare a lucrurilor și, desigur, o dovadă a maturității politice. Protestele au fost susținute și de peste 150 de ziariști care semnaseră o declarație prin care s-au solidarizat cu demonstranții, condamnând cenzura și manipularea informației practicate de autorități la radioteleviziunea de stat. Însă rezultatul nu a fost unul pe măsură. Protestele au fost declarate ilegale, iar revendicările cerute nu au fost îndeplinite de către autorități. [7]

Unul dintre cele mai de răsunet proteste din Republica Moldova, mediatizat intens de organele de presă naționale și cele internaționale, a fost cel de la 7 aprilie 2009, numit și Revolta de la Chișinău sau Revoluția Tweter. Pe lângă cauza principală a protestului - scrutinul parlamentar din 5 aprilie incorect și parțial liber, altă cauză era nivelul de viață scăzut. Cu venitul lunar mediu sub 250 USD și rata șomajului ridicată, Republica Moldova era considerată cea mai săracă țară din Europa. Guvernarea din 2001 n-a reușit să redreseze economia, iar perspectiva perpetuării situației timp de încă, cel puțin, patru ani era considerată inacceptabilă. [6]

Proteste de solidaritate față de manifestanții din Chișinău au avut loc în Cimișlia, Bălți, Ungheni, Iași și în alte țări. În România au avut loc proteste în semn de solidaritate cu manifestanții din Republica Moldova în orașele București, Iași, Timișoara, Cluj Napoca, Brașov, Constanța, Suceava, Galați, Hunedoara, Valea Jiului, și nu numai. Manifestații au avut loc și în fața ambasadei Republicii Moldova din Washington, precum și în Boston, S.U.A., și Londra în Regatul Unit.

În urma acestor manifestații, a fost înălțată clasa guvernantă, însă schimbarea a generat o serie de păreri contradictorii, divizând societatea în 2 tabere. Pe lângă progresele înregistrate de noua elită politică, a existat o serie de factori, precum fraudă bancară, neînțelegerile în coaliția de guvernare, care au scăzut din credibilitatea noii forțe politice în fața cetățenilor.

În asemenea condiții protestele din

toamna anului 2015, începute pe 6 septembrie 2015 cu un miting de amploare supra-numit Marea Adunare Națională (la primul miting au participat circa 100.000 de oameni (potrivit organizatorilor), iar la cel de a doua - circa 40.000 de oameni (potrivit poliției) și care continuă și în prezent prin proteste non-stop cu trai în corturi în centrul Chișinăului și cu manifestații periodice de protest pașnic — reprezintă o acțiune de protest continuu față de situația socioeconomică din Republica Moldova conturată în ultimii ani și agravată de scandalul financiar-bancar din țară (cunoscut ca „Jaful secolului”). [8]

O importanță deosebită în formarea opiniei publice și implicarea activă a cetățeanului o au sursele media. Protestele de la Chișinău au fost reflectate și de presa internațională. Cele mai multe mijloace de informare în masă din Federația Rusă au interpretat acțiunile de protest drept o copie a Maidanului de la Kiev și le-a calificat ca o dezamăgire a populației față de vectorul european al Republicii Moldova. Astfel, mai mulți experți au ajuns la concluzia că disputele social-politice din capitală sunt un instrument al presei ruse de destabilizare și manipulare a opiniei publice din Republica Moldova.

Analizând per general situația din Republica Moldova, putem concluziona că majoritatea cetățenilor sunt nemulțumiți de mersul lucrurilor, însă insuficiența maturității politice a acestora nu transformă nemulțumirea într-o reacție proactivă care ar genera schimbări. Protestele din Republica Moldova, analizate prin prisma teoriilor menționate, au fost provocate atât de nemulțumire, cât și de grupuri de interese, care au reușit să mobilizeze lumea, însă nu au putut să se mențină pe poziții, până la atingerea obiectivului propus, deoarece reprezintă o activitate neconvențională, impactul unui protest nu poate fi ușor cuantificat, fapt contrar activității

politice clasice, precum participarea la scrutinul electoral sau înregistrarea ca membru de partid. Dovada activității protestelor este limitată la exemplele descriptive sau estimări pe baza datelor din evenimentele raportate de mass-media.

În raport cu alte state, unde societatea civilă e consolidată, iar protestul e o exprimare a opiniei publice la care clasa politică se raportează, Republica Moldova rămâne codașă la acest capitol. Cu părere de rău, remarcăm că elita politică rămâne indiferentă față de cerințele societății, clasându-se pe o treaptă superioară față de cetățenii de rând. Considerăm că această inegalitate va rămâne o problemă primordială pentru Moldova, atât timp cât societatea civilă nu se va implica activ în procesul decizional. Declanșarea spontană a protestelor, precum și cele planificate prin scoaterea forțată a populației la miting, fără promovarea și dezvoltarea unui spirit civic sănătos, conduce la un rezultat incert, opus așteptărilor. Cultura civică presupune existența a numeroși cetățeni competenți politic, iar pe termen mediu apariția unei culturi civice va conduce și la apariția unor politicieni mai responsabili, protestul va fi asociat nu doar cu o formă de participare a societății în dezvoltarea Republicii Moldova, ci și ca o reacție împotriva unor sau altor decizii politice. Implicarea în mișcările sociale, ca instrument și manifestare a democrației participative, îmbunătățește caracterul democratic și transparent al guvernării, și prin mecanismele învățării prin acțiune, sporește competențele civice ale unor categorii marginalizate, promovând, astfel, incluziunea socială în procesele politice. Protestul nu conține doar o condiție generatoare singulară, ca deprivarea sau mobilizarea resurselor, dat și contextul social. Protestul e o acțiune colectivă, cooperarea fiind rațională din punctul de vedere al grupului ca întreg, dar nu neapărat din perspectiva fiecărui participant individual.

BIBLIOGRAFIE

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. Legea nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 80 din 22.04.2008.
3. Fr. Chazel. Mișcările sociale. IN BOUDON, R. (ed.) Tratat de sociologie. București, Humanitas, 1997, pag. 307.
4. Goldstone J. A. Toward a Fourth Generation of Revolutionary Theory. Annual Review of Political Science 4, 2001, pag. 139-187.
5. „Protests Threaten Moldova’s Fragile Government”. Stratfor, 15 May 2015.
6. Ole, ole, Basarabie! „Ziua” nr. 4507/8 aprilie 2009. În: <http://www.ziua.ro/display.php?data=2009-04-08&id=251659>
7. Valentina Basiul. 2002: Proteste împotriva guvernării comuniste. Europa Liberă.
8. Nica, Virginia (12 October 2015). „Protestatarii din scuarul Parlamentului au blocat bulevardul Ștefan cel Mare. Dodon arată cu degetul spre Usatîi”. „Adevărul”.
9. Metzger M. Dynamics of Influence in Online Protest Networks: Evidence from the 2013 Turkish Protests. MPSA Conference, 2014.
10. Melucci A. The new social movements: a theoretichal approach. Social science information, 1980, pag. 19, 199-226.
11. Meyer D. S. Protest and political opportunities. Annual Review of Sociology, 2004, pag. 30, 125-145.
12. Norris P. Democratic Phoenix: agencies, repertoires & targets of political activism. John Kennedz Scool of Government, 2002.
13. Olson M. The logic of collective action: public goods and the theory of groups. Cambridge, Mass. Harvard University Press, 1965.
14. Ted Gurr. „Why men rebel?” Paradigm Publishers, 2010, pag. 49-50.

Prezentat: 7 octombrie 2016.

E-mail: bumbudoina@gmail.com

Recenzent: Silvia GORIUC, șef Catedră științe juridice,
doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică.